

# Tado Daugirdo veikla Varšuvoje (1877–1891 metais): nuo dailininko iki archeologo\*

## Eligijus Raila

Docentas daktaras  
Vilniaus universitetas  
Istorijos fakultetas  
Istorijos teorijos ir kultūros istorijos katedra  
El. paštas: [eligijus.raila@if.vu.lt](mailto:eligijus.raila@if.vu.lt)

**Santrauka.** Tadas Daugirdas, aktyviai dalyvavęs tautinio atgimimo kultūroje, ilgainiui buvo primirštas. Jo veikla apėmė kelias kultūrinio ir visuomeninio gyvenimo sferas: tapybą, archeologiją, etnologiją, muziejinkystę, publicistiką. Daugirdas svariai prisidėjo prie Lietuvos tautinės vėliavos sukūrimo. Didelę įtaką jo pasaulėžiūrai turėjo 14 metų, praleistų Varšuvoje (1877–1891 m.). Gyvendamas šiame mieste, jis artimai bendravo su dailininku ir dailės kritiku Stanisławu Witkiewicziumi ir gydytoju, etnologu Władysławu Matlakowskiumi, archeologais Adomu Honorium Kirkoru, Dmitrijumi Samokvasovu, Gotfrydu Ossowskiumi, lietuviybės reikalais susirašinėjo su Mečislovu Davainiu-Silvestraičiu. Šis laikotarpis nulėmė visą tolesnę Daugirdo veiklą, kurią jis plėtojo jau sugrįžęs į Lietuvą. Atvykęs į Varšuvą kaip dailininkas, jis į tėvų dvarą Lietuvoje sugrįžo kaip archeologas ir liaudies meno puoselėtojas.

**Reikšminiai žodžiai:** Tadas Daugirdas, Varšuva, pozityvizmas, dailė, archeologija, liaudies menas.

## The Activity of Tadas Daugirdas in Warsaw (1877–1891): From a Painter to an Archaeologist

**Summary.** Tadas Daugirdas actively participated in the National revival culture but later was forgotten. His work covered several areas of cultural and intellectual life including painting, archaeology, ethnology, museology, and publicist writing. Daugirdas contributed significantly to the creation of the national flag of Lithuania. The fourteen years, from 1877 to 1891, he spent in Warsaw had the great influence on his worldview. Living in Warsaw he maintained close relationship with such people as artist and art critic Stanisław Witkiewicz, doctor and ethnologist Władysław Matlakowski, archaeologists Adam Honory Kirkor, Dmitrij Samokvasov, and Gotfryd Ossowski; he also corresponded with Mečislovas Davainis-Silvestraitis on the issues of Lithuanianism. The Warsaw period determined his future activities which he developed after his return to Lithuania. He came to Warsaw as a painter and returned to his parents' manor in Lithuania as an archaeologist and a promoter of folk art.

**Keywords:** Tadas Daugirdas, Warsaw, positivism, fine arts, archaeology, folk art.

\* Straipsnis parengtas, įgyvendinant mokslo tyrimų projektą „Tadas Daugirdas: trispalvės savimonės archeologija“. Projektą finansuoja Lietuvos mokslo taryba, sutartis Nr. S-LIP-20-13.

## Įvadas

Tadas Daugirdas priklauso tam lietuvių tautinio atgimimo veikėjų sparnui, kuris turėjo didelę įtaką tautinės savimonės formavimuisi ir valstybingumo simbolių kūrimui, tačiau ilgainiui liko istorinės atminties periferijoje. Daugirdas yra bene ryškiausias šio užmiršto „kultūrinio sparno“ veikėjas. Jo asmenybė gerai atspindi lietuviškos tapatybės virsmus, ženklinančius XIX–XX a. sandūroje užgimusio lietuvių inteligento tipo formavimąsi. Daugirdo veikla apėmė bent kelias kultūrinio ir visuomeninio gyvenimo sferas: tapybą, archeologiją, muziejininkystę, etnologiją, publicistiką. Jo vardas dažniausiai išskyla, kalbant apie Lietuvos tautinės vėliavos sukūrimą. Tačiau trispalvės projektu Daugirdo minėjimas visada ir pasibaigia, plačiau nemažant apie jį kaip kultūriniame laike gyvenusią ir veikusią istorinę asmenybę. Likęs „milžinų paunksmėje“, jis taip ir nesusilaukė bent kiek gilesnio ir atidesnio tyrinėtojų žvilgsnio. Šio žmogaus nuopelnai lietuviškos savimonės formavimuisi vis dar yra iš principo neįvertinti. Visa Daugirdo asmenybė, suskaidyta į meninės veiklos, archeologinės praktikos ir valstybės veikėjo darbų fragmentus, taip ir liko išbarstyta po įvairius akademinis kontekstus. Šiame straipsnyje atkreipsime dėmesį į vieną labai svarbų Daugirdo gyvenimo tarpsnį – 14 jo veiklos metų Varšuvoje. Nors Daugirdas įvairiais gyvenimo laikotarpiais rašė dienoraštį, apie savo veiklą Lenkijos karalystės sostinėje raštiškų liudijimų nepaliko. Norint įvertinti šį Daugirdo biografijos tarpsnį, tenka remtis kitais išlikusiais istoriniais šaltiniais ir kai kuriuos jo veiklos aspektus nagrinėjusiais akademiniais tektais. Daugirdo meninę kūrybą išsamiausiai tyrinėjo Aušrinė Kulvietytė-Slavinskienė. Ji Varšuvos laikotarpį yra aptarusi straipsnyje<sup>1</sup>. Daugirdo archeologinius darbus pirmasis moksliskai pabandė įvertinti Jonas Puzinas<sup>2</sup>. Vėliau platesniame archeologijos istorijos kontekste juos aprašė Pranas Kulikauskas ir Gintautas Zabiela<sup>3</sup>.

## Tado Daugirdo meninė veikla

Tadas Daugirdas, baigęs dailės studijas Miuncheno meno akademijoje, grįžo į Plembergą, kur prižiūrėjo tėvų ūkį, o 1877 m. rudenį atvyko į Varšuvą<sup>4</sup>. Čia jis ketino tęsti menininko veiklą, sekdamas buvusių bendramokslių iš Miuncheno pavyzdžiu. Įsikūręs Lenkijos karalystės sostinėje, Daugirdas atidarė dailės studiją (Chmielna gatvė 35). Taip prasidėjo labai intensyvus jo gyvenimo laikotarpis, iš esmės nulėmęs tiek jo kūrybines intencijas, tiek idėjinius-kultūrinius pasirinkimus. Keturiolika metų, praleistų pozityvizmo sąjūdžio apimtoje Varšuvoje, paliko ryškų pėdsaką Daugirdo biografijoje.

Daugirdas, atvykęs į Lenkijos karalystės sostinę, pateko į smarkiai besiplečiantį, veržlų ir dinamišką miestą. 1882 m. gyventojų surašymo duomenimis, Varšuvoje gyveno beveik 400 tūkst. žmonių. Iš esmės tai buvo lenkakalbis miestas, kuriame lenkai sudarė

<sup>1</sup> Aušrinė Kulvietytė-Slavinskienė, 2000, p. 37–58.

<sup>2</sup> Jonas Puzinas, 1983, p. 355–362.

<sup>3</sup> Pranas Kulikauskas, Gintautas Zabiela, *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945 m.)*, 1999, p. 115–120.

<sup>4</sup> Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – LMAVB), f. 12-2850 (Moje Curriculum vitae).

90 % gyventojų<sup>5</sup>. Daugirdo gyvenimo Varšuvoje laikotarpis sutapo su miesto galvos Sokrato Starinkevičiaus, kuris 1875–1892 m. ėjo miesto prezidento pareigas, valdymo metais. Šis rusų kilmės veikėjas labai stipriai prisidėjo prie Varšuvos urbanistinio augimo<sup>6</sup>. 1881 m. Varšuvoje pasirodė pirmieji Bello sistemos telefonai. Tais pačiais metais miesto valdžia su Williamu ir Williamu Heerleinu Lindley'iais pasirašė sutartį, kuri numatė modernaus vandentiekio ir kanalizacijos įrengimą (šie darbai po kelerių metų netiesiogiai įtraukė ir Daugirdą)<sup>7</sup>.

Labai pakiliai to meto Varšuvos kultūrinį audinį savo atsiminimuose aprašė Daugirdo bendramokslis iš Miuncheno studijų laikų Janas Rosenas: „Keista buvo ta XIX a. pabaigos Varšuva. Teatras klestėjo ir tikrai prilygo geriausioms Europos scenoms. <...> Baletas buvo pirmos rūšies, jame spindėjo tikros choreografijos žvaigždės. <...> Nuolat vystėsi literatūrinė kūryba: tai buvo pozityvistinio romano epocha.“<sup>8</sup>

Daugirdas į Varšuvą atvyko kaip dailininkas ir ketino čia toliau plėtoti savo kūrybinę veiklą. Varšuvos laikotarpio Daugirdo kūrybai buvo būdinga natūralizmo samprata<sup>9</sup>. Pirmasis žinomas Daugirdo paveikslas, nutapytas gyvenimo Varšuvoje pradžioje, buvo kūrinys „Auštant“ (1879 m.)<sup>10</sup>. Gamtos etiudai ir peizažai buvo jo mėgstama tema. Daugirdas savo kūrinius dažniausiai pristatydavo viešose parodose, kurios atverdavo galimybę susipažinti su menininkų darbais ir dailės mėgėjams, ir galimiems mecenatams. 1881 m. Daugirdas Varšuvoje vykusioje parodoje eksponavo žiemos peizažą. Anot Aušrinės Kulvietytės-Slavinskienės, galbūt šį peizažą Daugirdas galėjo eksponuoti ir 1885 m. Krokuvos parodoje, kurią tada surengė Dailės bičiulių draugija<sup>11</sup>. Paveiksle buvo vaizduojama pūgos užklypta moteris su vaiku<sup>12</sup>. Šioje parodoje Daugirdas pristatė ir kitą savo paveikslą, kuriame buvo vaizduojama „kaimo mergina, einanti su maldaknyge sekmadienį į bažnyčią“<sup>13</sup>. 1883 m. Daugirdas dalyvavo Varšuvoje vykusioje Dailės skatinimo draugijos parodoje, kurioje pristatė peizažą „Naktis“. Tiesa, tai nebuvo vienintelis parodoje eksponuotas jo darbas<sup>14</sup>.

Kitais metais Daugirdas nutapė etiudą „Pagirio žolynai“. 1885 m. jis, pratęsdamas savo peizažo tematiką, nutapė darbą „Kienio kampelis“. Galbūt panašiam laikotarpiui priklausytų ir darbas „Keltas“. Kalbant apie „Kienio kampelį“, reikėtų atkreipti dėmesį į jo signatūrą „Likšaliai“. Žymiausia Daugirdo kūrybos tyrinėtoja Aušrinė Kulvietytė-Slavinskienė užsiminė, kad ji „mažai ką tepasako“<sup>15</sup>. Derėtų pažymėti, kad „Likšaliai“ tapo reikšminga Daugirdui topografinė vietovė. Tai – Lykšilis (dab. Kelmės rajonas). Čia buvo gimusi jo žmona Kazimiera Daszkiewicz. Beje, jiedu susituokė 1883 m. Tad

<sup>5</sup> Bogusława Małgorzata Bulska, 2000, p. 42.

<sup>6</sup> Ten pat, p. 60.

<sup>7</sup> Ten pat, p. 147.

<sup>8</sup> Jan Rosen, 1933, p. 80–83.

<sup>9</sup> Aušrinė Kulvietytė-Slavinskienė, p. 47–48.

<sup>10</sup> Ten pat, p. 48.

<sup>11</sup> Ten pat, p. 48.

<sup>12</sup> Ten pat, p. 48.

<sup>13</sup> Cituojama iš: ten pat, p. 51.

<sup>14</sup> Ten pat, p. 49.

<sup>15</sup> Ten pat, p. 50.

minėto kiemo kampelio reikėtų ieškoti Daugirdo žmonos gimtinėje. Apskritai, gyvendamas Varšuvoje Daugirdas beveik kiekvieną vasarą grįždavo į tėvų dvarą Plemberge. Tai byloja ir jo nutapyti peizažai, kurių idėjinę ašimi tapo Dubysos upė: 1885 m. nupiešta „Dubysa. Vasara“ ir 1889 m. darbas „Prie Dubysos“. Kulvietytė-Slavinskienė prie šio dueto dar spėtinai priskyrė 1889 m. nupieštą „Etiudą“<sup>16</sup>.

1885 m. Varšuvos parodoje Daugirdas dalyvavo su kūriniumi „Parke“. Paskutinis išlikęs Daugirdo tapybos darbas, priklausantis aptartam laikotarpiui, yra „Kiemas su tvartu“<sup>17</sup>. Apibendrinama Daugirdo tapybos darbus, Kulvietytė-Slavinskienė pabrėžė, kad jis nebuvo „tipiškas lenkų natūralizmo atstovas“, nes daugiau dėmesio, priešingai lenkiškos tradicijos autoriams, teikė grynojo peizažo tematikai<sup>18</sup>. Kai kurie Daugirdo darbai neišliko, o kai kurių jo paveikslų pavadinimai yra žinomi tik iš spaudos paminėjimų. Pastarajai kategorijai priklauso darbai „Kraštovaizdis“, „Vakare“, „Rudenio arimas“, „Polaidis“, „Gėlės pievoje“. Jau įprastus peizažinio siužeto dabus Daugirdas papildė ir kiek kitokios tematikos kūriniais: 1887 m. jis eksponavo darbą „Prie šventojo šaltinio pagoniškaisiais laikais Lietuvoje“, o 1890 m. – „Ponai važiuoja“<sup>19</sup>. Kartais Daugirdas savo tapytus darbus rodydavo ir privačioje erdvėje – savo paties studijoje. Viename laiške Mečislovui Davainiui-Silvestraičiui jis rašė, kad „yra užsiėmęs studijos parodos, kuri įvyks sekmadienį, įrengimu“<sup>20</sup>. Čia norėtusi pažymėti, kad prie Daugirdo apsisprendimo lietuviybės naudai nemenka dalimi prisidėjo Raseinių žemės bajoras Davainis-Silvestraitis, pats tuo metu nutaręs pasirinkti buvimą lietuviškos kultūros erdvėje. Tame pačiame laiške Daugirdas svarsto lietuvių etnogenezės klausimą ir prašo Davainio-Silvestraičio atsiųsti Jono Basanavičiaus adresą ir pasakyti savo nuomonę apie „Auszrą“. Iš kito laiško sužinome, kad Daugirdas „su dideliu noru“ sutiko padėti Davainiui-Silvestraičiui ruošti geografinį ir archeologinį žodyną<sup>21</sup>. Dar kitame Daugirdas prašo atsiųsti kankles, kurių reikės muzikos instrumentų parodai<sup>22</sup>.

Greta tradicinės tapybos, Daugirdas užsiimdavo ir kita menine veikla, gerokai praplėtusia jo dailės darbų apimtį. Tai buvo iliustracijos spaudai ir įvairių meno parodų apžvalgos, skirtos populiariems leidiniams, tuo metu turėjusiems didelį poveikį Varšuvos kultūriniam gyvenimui. Savo autobiografijoje Daugirdas užsiminė, kad įkalbėtas Adamo Wislickio, pradėjo rašyti dailės parodų apžvalgas ir tapo nuolatiniu „Przeгляд Tygodniowy“ bendradarbiu. Jis taip pat truputį rašė periodiniams leidiniams „Tygodnik Illustrowany“ ir „Kłosy“. „Tygodnik Illustrowany“ (1890 m., Nr. 2) puslapiuose Daugirdas išspausdino straipsnelį apie archeologinius radinius senienų parodoje Varšuvoje, prie kurio pridėjo 14 savo paties atliktų piešinių<sup>23</sup>. Daugirdo archyve yra išlikęs savaitraščio

<sup>16</sup> Ten pat, p. 50.

<sup>17</sup> Ten pat, p. 52.

<sup>18</sup> Ten pat, p. 52.

<sup>19</sup> Ten pat, p. 52.

<sup>20</sup> Lietuvių literatūros ir tautosako instituto bibliotekos Rankraščių skyrius, f. 1-1834 (1884 m. lapkričio 14/26 d. Tado Daugirdo laiškas Mečislovui Davainiui-Silvestraičiui).

<sup>21</sup> Ten pat, f. 1-1834 (1884 m. lapkričio 2/14 d. Tado Daugirdo laiškas Mečislovui Davainiui-Silvestraičiui).

<sup>22</sup> Ten pat, f. 1-1834 (1887 m. lapkričio 24/gruodžio 6 d. Tado Daugirdo laiškas Mečislovui Davainiui-Silvestraičiui).

<sup>23</sup> Tygodnik Illustrowany, 2015, p. 250.

„Kłosy“ savininko ir leidėjo Salomono Lewentalio laiškas, kuriame jis rašė, jog leidinio 25-erių metų jubiliejaus proga jis norįs įdėti visų žurnalui rašiusių autorių nuotraukas, todėl prašąs ir Daugirdo „fotogramos“<sup>24</sup>. Susipažinęs su Janu Karłowicziumi, 1888 m. tapusiu leidinio „Wisła“ redaktoriumi, Daugirdas buvo atsakingas už meninį šio mėnraščio apipavidalinimą<sup>25</sup>. Vienu metu jis netgi buvo Karłowicziaus pavaduotojas<sup>26</sup>. Panašu, kad Daugirdas turėjo nemenką įtaką, formuojant leidinio idėjinę ir meninę kryptį. Jo pastangomis „Wisła“ išspausdino Stanisławo Witkiewicziaus straipsnį „Zakopanės trobos durys“<sup>27</sup>.

Kulvietytė-Slavinskienė minėtuose leidiniuose yra atradusi keletą Daugirdo iliustracijų. Antai „Tygodnik Illustrowany“ puslapiuose galima pamatyti: „Šventinis žieminis apdaras“, „Kaimiečio tipas iš Zabužos“, „Iš Vyslos potvynio Saksų saloje netoli Varšuvos“. Anot minėtos autorės, šios iliustracijos yra dokumentinio pobūdžio<sup>28</sup>.

Daugirdas taip pat dalyvavo viešajame dailės kritikos diskurse. Visų pirma, jis įsiterpė į Lenkiją neseniai pasiekusios naujos dailės srovės – impresionizmo – aptarimo ir vertinimo reikalus. Bene ryškiausias Daugirdo nuopelnas, reikšmingai nulėmęs lenkų visuomenės palankumą naujam meno judėjimui, buvo recenzija, skirta dailininko Józefo Pankiewicziaus impresionistinei kūrybai. Jo paveikslas „Gėlių turgus prie Šv. Magdalenos bažnyčios Paryžiuje“, 1890 m. išstatytas Varšuvos Dailės skatinimo draugijos salone, sulaukė nemenko dėmesio ir įvairių ginčų. Į diskusiją įsitraukė ir Daugirdas. Jis aptarė Pankiewicziaus darbą, išskirdamas autoriaus meistriškumą ir pabrėždamas paveikslu vaizduojamą natūrą. Daugirdas, užtardamas impresionistams būdingą koloristiką ir vaizdinę faktūrą, žiūrovų nepasitenkinimą naująja dailės kryptimi aiškino tradiciškai nusistovėjusiu jų santykiu su „rudo ir juodo kolorito“ menu<sup>29</sup>. Natūralizmo ir impresionizmo principų sąsajų atskleidimas buvo pagrindinė Tado Daugirdo kaip dailės kritiko užvalga<sup>30</sup>. Jo nuomonė buvo pagrįstai vertinama, nes Daugirdas dalyvavo ir parodų konkursinėse komisijose. 1889 m. jis buvo vienas iš komisijos, vertinusios dailininkų darbus, narių. Įdomumo dėlei reikėtų pasakyti, kad kartu su Daugirdu komisijos darbe dalyvavo ir dailininkas Kazimieras Alchimavičius (Kazimierz Alchimowicz)<sup>31</sup>.

Savita meninės veiklos sritis, kuri Daugirdą irgi domino, buvo „gyvųjų paveikslų“ žanras. Kurti tokio tipo paveikslų kompozicijas dažniausiai buvo kviečiami dailininkai, kurie ir prisidėjo prie greitos šio žanro plėtotės. Varšuvoje „gyvuosius paveikslus“ XIX a. viduryje kūrė dailininkas Janas Ksaweras Kaniewskis. Kiek vėliau prie jo prisidėjo Józefas Ryszkiewiczius, Julianas Maszyński, Janas Zdzisławas Konopackis, Janas Felicjanas Owidzki<sup>32</sup>. „Gyvųjų paveikslų“ kūrėjų gretas papildė ir Daugirdas. Jis da-

<sup>24</sup> LMAVB Rankraščių skyrius, f. 92-6 (1890 m. kovo 5 d. Salomono Lewentalio laiškas Taduui Daugirdui).

<sup>25</sup> Moje Curriculum vitae.

<sup>26</sup> Helena Kapeluš, 1982, p. 267.

<sup>27</sup> Ten pat, p. 321.

<sup>28</sup> Aušrinė Kulvietytė-Slavinskienė, p. 52.

<sup>29</sup> Zofia Kruczkowska, 2002, p. 33.

<sup>30</sup> Aušrinė Kulvietytė-Slavinskienė, p. 55.

<sup>31</sup> Stanisław Witkiewicz, 1971, p. 497.

<sup>32</sup> Małgorzata Komza, 1995, p. 106.

lyvavo keliuose paveikslų vakaruose. Kalbant apie Daugirdo indėlį, reikėtų atsižvelgti į vieną aplinkybę, nulemtą jo interesų rato. Dažnai „gyvieji paveikslai“ būdavo patikėti tiems menininkams, kurie turėjo supratimą apie įvairius senovės dalykus arba būdavo atsižvelgiama į jų „archeologinę“ kompetenciją<sup>33</sup>. Daugirdas tuo metu jau buvo vertinamas kaip archeologinių reikalų žinovas, todėl labai tiko tokio pobūdžio sumanymams. 1884 m. Varšuvos muzikos draugijoje buvo surengtas vakaras, skirtas muzikos globėjai šv. Cecilijai. Tos šventės proga buvo surežisuoti „gyvieji paveikslai“, kurių ėmėsi keletas dailininkų. Tarp jų buvo ir Daugirdas. Jis sukūrė antrąjį ciklo paveikslą „Lopšinė“, vaizduojantį „pirmąją žmogaus pažintį su muzika dar lopšyje“<sup>34</sup>.

Kitas „gyvųjų paveikslų“ pasirodymas, kuriame dalyvavo Daugirdas, įvyko 1887 m. Varšuvos Didžiajame teatre ir vėlgi buvo skirtas muzikos patronei šv. Cecilijai. Paveikslai buvo sukurti pagal kompozitoriaus Zygmunto Noskowskio kūrinį „Metai liaudies dainoje“<sup>35</sup>. Daugirdo darbas – gyvasis paveikslas „Vainikai“, kuriame jis pavaizdavo rugiapjūtės pabaigtuvių sceną, perteikiančią kaimiško gyvenimo patosą. Joje šventiškai nusiteikę samdiniai su dalgiais ir grėbliais rankose įteikia ponams globėjams pabaigtuvių vainiką<sup>36</sup>.

Kalbant apie Daugirdo kultūrinę veiklą Varšuvoje, būtina atkreipti dėmesį į jo draugų ir pažįstamų ratą, kuris neišvengiamai darė įtaką jo pasaulėžiūrai. Pirmiausia reikia paminėti jo studijų Sankt Peterburgo dailės akademijoje bendramokslį Stanisławą Witkiewiczį. Savo trumpoje autobiografijoje Daugirdas rašė, kad Witkiewiczį jis pažinojo nuo vaikystės<sup>37</sup>. Apsigyvenęs Varšuvoje, Daugirdas palaikė ryšius su daugeliu menininkų, tačiau artimiausia draugystė jį siejo su Witkiewicziumi<sup>38</sup>. Pastarasis Varšuvoje pagarsėjo kaip dailės kritikas ir meno teoretikas, bandęs naujai apmąstyti į Lenkiją atėjusias naująsias meno madas ir tendencijas. Patį Daugirdą jis buvo pavadinęs „ūkišku žemaičiu“ (*gospodarny Żmudzin Dowgird*)<sup>39</sup>. Beje, šis ironiškas aštraminčio Witkiewicziaus pastebėjimas nusako ne tiek Daugirdo kaip dailininko gebėjimus, kiek jo būdą ir charakterio savybes. Witkiewiczius į dailininkų natūralistų stovyklos programą įtraukė tuos klausimus, kurie neišvengiamai buvo susiję su naujausių laikų metropolijos vystymusi, apėmusiu XIX a. antros pusės Varšuvą. Kaip galutinis tokių svarstymų rezultatas buvo numatyta iliustruota knyga apie Varšuvą, turėjusi atskleisti sudėtingą ir kontrastingą urbanistinio organizmo gyvenimą<sup>40</sup>. Tačiau svarbiausias Witkiewicziaus veiklos nuopelnas buvo Tatrų regiono „atradimas“ ir guralių liaudiškos kultūros įprasminimas. Šis Witkiewicziaus inicijuotas intelektualinis sąjūdis, tapęs itin madingu tarp lenkų inteligentų XIX a. pabaigoje, turėjo nemenką įtaką ir Daugirdo apsisprendimui. Jis autobiografijoje teigė, kad susidomėjimą liaudies menu paskatino Witkiewicziaus veikla

<sup>33</sup> Ten pat, p. 106.

<sup>34</sup> Aušrinė Kulvietytė-Slavinskienė, p. 53.

<sup>35</sup> Pas Zygmuntą Noskowskį kompozicijos mokėsi Mikalojus Konstantinas Čiurlionis.

<sup>36</sup> Aušrinė Kulvietytė-Slavinskienė, p. 53.

<sup>37</sup> Moje Curriculum vitae.

<sup>38</sup> Michał Brensztajn, 1922, p. 3.

<sup>39</sup> Stanisław Witkiewicz, 1971, p. 299.

<sup>40</sup> Elżbieta Charazińska, 2002, p. 15.

Zakopanėje<sup>41</sup>. Štai kodėl Daugirdas, jau grįžęs į Lietuvą, ėmė aktyviai propaguoti liaudies meną, amatus ir papročius. Ir ši veiklos sritis buvo glaudžiai susipynusi su jo muziejininkystės praktika ir archeologiniais interesais. Daugirdas ypač domėjosi tokia savita liaudies meno šaka kaip margučiai (lenkiškai „pisanki“). Jie Daugirdui, kaip dailininkui, kėlė ypatingą smalsulį. Kai Varšuvoje Karłowicziaus dėka atsiradė pirmoji Etnografinio muziejaus paroda, joje tarp rinkinių buvo galima pamatyti ir 2 500 margučių depozi-tą, kuri muziejui patikėjo Daugirdas ir Zygmuntas Wolskis<sup>42</sup>. Beje, judvieju „Wisloje“ skelbta publikacija apie margučius 1890 m. išėjo atskiru spaudiniu – „Jajka malowane wielkanocne“<sup>43</sup>. XX a. pradžioje persikėlęs į Kauną, Daugirdas ir toliau pildė margučių kolekciją. Jo sudarytame kataloge buvo įregistruoti 472 vienetai<sup>44</sup>.

Kalbant apie Zakopanės fenomeną, reikia pasakyti, kad jos kaip klimatinio kurorto statusą 1885 m. įtvirtino garsus Varšuvos gydytojas ir gamtininkas Tytusas Chałubiński. Pats Witkiewiczzius pirmą kartą į Zakopanę atkeliavo 1886 m. žiemą. Chałubiński ir pasiūlė šią vietovę Witkiewiczziui, kuris tuo metu jau sirgo džiova<sup>45</sup>. Witkiewiczzius patirti įspūdžiai, pirmą kartą išvydus Zakopanę supančius snieguotus kalnus, tarsi bylotų apie jį ištikusį estetinį-religinį nušvitimą. Šią naujai atsivėrusią dvasinę patirtį jis perdavė ir Daugirdui.

Kitas žmogus, taip pat turėjęs didžiulę įtaką Daugirdo tolesniam gyvenimui ir jį patūmėjęs į liaudies meno sritį, buvo gydytojas Władysławas Matlakowski<sup>46</sup>. Jis buvo chirurgas, etnografas ir rašytojas, jaunystėje nemažai pakeliavęs po pasaulį. Kartu su Benediktu Tiškevičiumi jis kaip jachtos „Żemajtej“ gydytojas plaukė į pasaulinę parodą Filadelfijoje. Matlakowski buvo lankęsis ir Lietuvoje. 1877 m. jis su chirurgijos profesoriumi Julianu Kosińskiu buvo atvykęs į Vilnių<sup>47</sup>. Įdomu pažymėti, kad Kosiński buvo gimęs Raseinių paviete, Ivoniškių kaime. 1878 m. jis pradėjo vadovauti Varšuvos Šv. Dvasios ligoninės chirurgijos klinikai, kurios vadovu iki tol buvo gydytojas Polikarpas Girsztowtas (beje, irgi gimęs Raseinių žemėje – Grinkiškyje). Turint galvoje ir Daugirdo gimtąsias vietas, galima kalbėti apie XIX a. Varšuvoje aktyviai veikusią raseiniškių grupuotę. Pats Matlakowski taip pat priklausė Tatrų regiono gerbėjų sambūriui. Šiose vietovėse jis pirmą kartą apsilankė 1885 m. Matlakowski irgi išgyveno emocinį sukrėtimą, išvydęs Zakopanės apylinkių etnografinę autentiką: „[k]ai pirmą kartą atvykau į Zakopanę, mane sukrėtė saviti podhalės žmonių būstų bruožai.“<sup>48</sup> Dvejus metus rinktą medžiagą jis apibendrino ir sudėjo į knygą, kurią išleido 1892 m. Beje, keletą piešinių Matlakowskio etnografiniam darbui parūpino ir Stanisławas Witkiewiczzius. Ši etnografinė studija buvo tarsi nuoroda į alternatyvų pasaulį, kurio tapatumui grėsė modernios visuomenės kultūrinė invazija. Matlakowski knygos pabaigoje apibendrino dviejų kul-

<sup>41</sup> Moje Curriculum vitae.

<sup>42</sup> Helena Kapėuš, 1982, p. 262.

<sup>43</sup> Jajka malowane wielkanocne. Poszukiwanie Zyg. Wolskiego i Tad. Dowgirda, Warszawa, 1890.

<sup>44</sup> Rita Kišonienė, 2005, p. 134.

<sup>45</sup> Styl zakopiański Stanisława Witkiewicza, 2008, p. 8.

<sup>46</sup> Moje Curriculum vitae.

<sup>47</sup> Anna Kowalska-Lewicka, 1975, p. 205.

<sup>48</sup> Władysław Matlakowski, 1892, p. 1.

tūrų susidūrimą: po keliolikos metų neliks nė pėdsako iš buvusio senamadiško stiliaus, kurį iš Zakopanės išstūmė svetimos hibridinės formos, taip garbinamos mūsų inteligentijos<sup>49</sup>. Ir pridėjo: „[j]au pats metas apgaubti rūpesčiu tuos prigimtos kultūros paminklus, apsaugoti juos nuo sunaikinimo, įskiepyti kasmet plūstančiai publikai meilę šitam savi-tam, nors ir kukliam, menui, ir, paėmus į savo rankas, jį išplėtoti ir sutaurinti kylančiuose tarsi grybai po lietaus nameliuose ir vilose.“

### Tado Daugirdo archeologinis „atsivertimas“

Gyvendamas Varšuvoje, Daugirdas susidomėjo dar viena veiklos sritimi, kuriai per visą savo likusį gyvenimą skyrė nemažai intelektualinių jėgų. Naujuoju jo mokslinės ais-tros objektu tapo archeologija. Ši istorijos mokslo šaka, XIX a. antroje pusėje įgaudama vis didesnį populiarumą, užvaldė daugelio inteligentų protus. Tenkindama scientistinius praicitės tyrinėtojo poreikius, ji žadino nenumaldomą domėjimąsi tuo, ką būtų galima pavadinti senovės žmonių daiktine istorija. Bandydama įtvirtinti savo autonominės dis-ciplinos statusą, archeologija ieškojo modernių galimybių, leidžiančių jai užsitikrinti deramą vietą pozityvizmo idėjų apibrėžtame pasaulyje. Didelę reikšmę archeologijos raidai, ypač jos populiarinimo tendencijai, turėjo Heinricho Schliemanno kasinėjimai. Jo skelbti Trojos paieškų užrašai dažnai būdavo skaitomi kaip įdomi ir intriguojanti moks-linė pažintinė literatūra. Šiai literatūrai neatsispyrė ir Daugirdas. Be to, į archeologijos sritį Daugirdą pastūmėjo ir jo kaip dailininko autorefleksija, leidusi jam išstisus amžius žemėje gulėjusius artefaktus suvokti vadovaujantis estetinėmis kategorijomis. Brensz-tejnas vaizdingai nusakė šį Daugirdo santykį su praicitimi, teigdamas, kad „pagrindinė jo intelekto savybė buvo gebėjimas atgaivinti mirusius objektus, iškeltus iš po žemių į die-nos šviesą“<sup>50</sup>. Apskritai pirmasis Daugirdo susidūrimas su archeologiniais radiniais jam virto gelminiu dvasiniu sukrėtimu, pripildytu kažkokio religinio išgyvenimo. Šį epizodą gerai perteikė Michał Brensztejn, kuriam apie tai buvo papasakojęs pats Daugirdas: „Šiandien negaliu tiksliai suformuluoti to susijaudinimo, kuris tuo metu mane apėmė. Man atrodo, kad vis dar jaučiu tą svaiginantį šviežiai iškastos žemės aromatą, sumišusį su supuvusių kaulų kvapu. Jis mane užvaldė iki sąmonės netekimo. Numetę kastuvus ir kauptukus, drebančiomis rankomis iškasėme smėlį, kad nieko nepažeistumėm ir viso kapo vidų nepaliestą pamatytumėm. Kai tai atsitiko, liaudies legendų atsiminimais įsiū-buota vaizduotė užpildė tuštumą, vasaros ryto saulės spinduliuose kapas suvirpėjo gy-vybe. Man atrodė, kad prieš mane iškilo gyvos vietinių senųjų žemaičių figūros, su savo senaisiais apdarais ir auksu žibančiais bronziniais papuošalais ir delnuose švytinčiais geležiniais ginklais.“<sup>51</sup>

Šį egzistencinį virsmą Daugirdas patyrė 1881 m. Paluknyje (Jasnagurkoje), vietovėje netoli Raseinių. Nuo tos dienos dailininkas Daugirdas tapo archeologu. Nors jis gyve-no Varšuvoje, tačiau daugiausia kasinėjo Lietuvoje. Ir tai darydavo vasarą arba rudenį,

<sup>49</sup> Ten pat, p. 82.

<sup>50</sup> Michał Brensztejn, p. 3.

<sup>51</sup> Ten pat, p. 3.



kai lankydavosi tėvų dvare. Tad šias mokslines išvykas į Lietuvą galima drąsiai laikyti Varšuvos intelektualinio gyvenimo tąsa. Varšuvos muziejuose Daugirdas žvalgydavo surinktas kolekcijas, ieškodavo informacijos bibliotekose ar susirašinėdavo su senovės daiktų kolekcininkais. Daugirdo inicijuotų kasinėjimų Lietuvoje chronologija yra žinoma: minėtame Paluknyje jis kasinėjo 1881, 1882 ir 1883 m. ir ištyrė 17 kapų su IX–XI a. įkapėmis. 1884 ir 1886 m. Daugirdas kasinėjo Imbarės piliakalnį (dab. Kretingos rajonas). 1884 ir 1885 m. jis Visdergių pilkapyne (dab. Šiaulių rajonas) ištyrė aštuonis pilkapius. 1885 m. jis tyrinėjo Titvydiškės senkapį (dab. Kelmės rajonas). Tais pačiais, 1885 m., ir 1886 m. jis vėl grįžo į Imbarę, kur kasinėjo kapinyną ir ištyrė penkis kapus iš X–XI a. 1886 m. Daugirdas tyrinėjo Darbutų piliakalnio (dab. Raseinių rajonas) aikštelę, o 1887 m. Gilvyčių pilkapyne (dab. Šiaulių rajonas) ištyrė vieną pilkapį. Tais pačiais metais jis kasinėjo vieną pilkapį Kuršių pilkapyne (dab. Kelmės rajonas), o netoliese esančiame Paklibakių kapinyne atkasė žmogaus griaučius. Daugirdas taip pat atliko kai kuriuos žvalgymo darbus. Antai 1884 m. Tolišiuose (dab. Kelmės rajonas) jis žvalgė pilkapyne ir senkapį, 1885 ir 1886 m. žvalgė Patumšalių senkapį (dab. Telšių rajonas), o 1888 m. vykdė žvalgymo darbus Griežių pilkapyne (dab. Pasvalio rajonas)<sup>52</sup>. Kalbant apie Daugirdo archeologinę praktiką, reikia pažymėti, kad jis „buvo labai kruopštus, kasinėdavo visą dieną“<sup>53</sup>. Pats būdamas dailininkas, jis gebėjo tiksliai užfiksuoti atrastus objektus. Daugirdas, skelbdamas kasinėjimų medžiagą, greta jos pridėdavo nemažai iliustracijų. Toks pateikimo metodas tuo metu buvo naujas ir retai kur taikomas<sup>54</sup>. Apskritai Daugirdas lavino savo archeologinę mintį. Jis domėjosi įvairia archeologine informacija, rinkdamas ją iš įvairių šaltinių. Pavyzdžiui, jo archyve yra išlikęs 1889 m. išrašas iš Varšuvoje ėjusio populiaraus spaudos leidinio „Kurier Codzienny“, kur aprašyti Meksikos kalnuose rasti ir audinius įvynioti žmonių kūnai<sup>55</sup>.

Daugirdo archeologiniai kasinėjimai buvo tapę savotiškais istorijos pažinimo seansais, kuriuose greta vietinių valstiečių, padėjusių kasimo darbuose, dalyvaudavo ir įvairūs bajorijos ar inteligentijos atstovai. Antai pirmąjį Daugirdo archeologinį bandymą, kai jis patyrė istorinį „nušvitimą“, stebėjo iš Varšuvos atvykęs dailininkas, buvęs jo kolega Miuncheno akademijoje Józefas Ryszkiewiczus ir daktaras Kowalewski<sup>56</sup>. Ryszkiewiczus dažnai vasaras leisdavo Lietuvoje, nes jo tėvo giminės čia turėjo valdų<sup>57</sup>. Yra išlikęs jo paveikslas „Čekiškė“ (1882 m.). Kasinėdamas Visdergių pilkapyne, Daugirdas dienoraštyje užsirašė, kad buvo daug žiūrovų valstiečių ir bajorų iš aplinkinių dvarelių: „[i]š mano pažįstamų mane aplankė ponia Krzyżanowska su ponia Wiwulska, po to buvo jaunas ponas Tomaszas Gorskis, o vakarop atvažiavo ponai Czapskiai iš Beržėnų su ponia Wanda Gorska iš Šaukėnų ir ponia Johanna Bilewicz.“<sup>58</sup> Štai 1884 m. rugpjūčio 29 d.

<sup>52</sup> Pranas Kulikauskas, Gintautas Zabiela, p. 119.

<sup>53</sup> Ten pat, p. 117.

<sup>54</sup> Ten pat, p. 117.

<sup>55</sup> LMAVB Rankraščių skyrius, f. 92-6 (Tado Daugirdo išrašas iš: „Kurier Codzienny“, 1889 m., Nr. 23).

<sup>56</sup> Michał Brensztejn, p. 3.

<sup>57</sup> Elżbieta Szczawińska, 1991–1992, p. 562.

<sup>58</sup> Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius, f. 1 (Dziennik badań archeologicznych od 1 stycznia 1881 roku do 1 stycznia 1888 roku).

Daugirdas su Sławomiru Celińskiu iš Lykšilio išvyko į Vaiguva, „kur ponas Poplawskis, tęsėdamas žodį, nurodė mums kapus“<sup>59</sup>. Vertas dėmesio Daugirdo kelionės draugas. Celińskis buvo susijęs su daile, jis dirbo Grūžių dvaro keramikos fabrike. 1885 m. Daugirdas lankėsi Plateliuose, kur jį pakvietė grafas de Choiseulis-Gouffier, prieš tai atsientęs jam įvairių žalvarinių ir geležinių daiktų, rastų jo dvaro valdose<sup>60</sup>. Grafas dalyvavo kasinėjimo darbuose, kai Daugirdas juos vykdė Imbarėje<sup>61</sup>. Greta archeologinio pašaukimo Daugirdas nepamiršo ir dailininko amato. Archeologiniame dienoraštyje jis mini, kad 1880 ir 1881 m. tvarkė Ugionių bažnyčios Dievo Motinos stebuklingą paveikslą<sup>62</sup>.

Tačiau kai kuriuos archeologinius darbus Daugirdas vykdė ir Lenkijoje. Yra išlikusi jo užrašų knygelė, kurioje minimi kasinėjimo darbai Bogorija Gurna (Bogoryja Górna) ir Bonkuv Dolny (Bąków Dolny) vietovėse 1885 m. gegužės mėnesį<sup>63</sup>. Čia buvo tyrinėjami bronzos epochos pilkapiai, juose rasta lužitėnų keramikos pavyzdžių<sup>64</sup>. Daugirdas pasireiškė ir kaip miesto archeologijos žinovas. Kai Varšuvoje 1886–1888 m. buvo vykdomi miesto kanalizacijos ir vandentiekio tiesimo darbai, kai kuriose statybos vietose buvo aptikta įvairių archeologinių radinių. Į Daugirdą kreipėsi darbus vykdanti miesto valdyba ir atsientė jam keletą raštų su išvardytais radiniais<sup>65</sup>. Valdybos vardu inžinierius Krzyżanowski prašė Daugirdo, kad šis nustatytų, ar surasti daiktai „turi kokią nors archeologinę vertę“<sup>66</sup>. Daugiausia tai buvo radiniai, aptikti Nowy Świato ir Šv. Aleksandro aikštės teritorijose. Sprendžiant iš išlikusios Daugirdo ataskaitos juodraščio, tai buvo miesto istorijos raidą liudijantys daiktai: 10 geležinių pasagų, viena geležinė spyna, vienas geležinis peiliukas, keturios sidabrinės monetos, iš kurių trys – lenkiški Jono Kazimiero Vazos pinigai ir vienas – prūsiškas Frydricho II pinigas<sup>67</sup>.

Tiek dailės srityje, tiek archeologinėje veikloje Daugirdas turėjo savo skatintojus ir autoritetingus savo darbų vertintojus. Autobiografijoje dailininkas archeologas rašė: „[a]rcheologijoje pradėjau dirbti nuo [18]81 metų. Šiame darbe man labiausiai padėjo Kirkoras, Godfrydas Ossowskis ir Varšuvos universiteto pr.[ofesorius] Samokvasovas, bet ypatingai Ossowskis, kurį laikau savo archeologijos mokytoju.“<sup>68</sup>

Adomas Honoris Kirkoras savo pažinties su Daugirdu metais jau buvo laikomas lenkiškos archeologijos patriarchu. Paskutinis jo gyvenimo ir veiklos ciklas buvo glaudžiai susijęs su Krokva ir joje veikusiomis Archeologijos bei Antropologijos komisijomis<sup>69</sup>. Kirkoras pirmasis ėmėsi sistemingai kasinėti Mažosios Lenkijos rytinę dalį. Ypač dideli jo nuopelnai, tyrinėjant vietovę Pokucie ir Vertebos olą, kurioje buvo rasta daugiau kaip

<sup>59</sup> Ten pat.

<sup>60</sup> Ten pat.

<sup>61</sup> LMAVB Rankraščių skyrius, f. 92-67 (Tado Daugirdo užrašų knygelė).

<sup>62</sup> Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius, f. 1.

<sup>63</sup> LMAVB Rankraščių skyrius, f. 92-67 (Tado Daugirdo užrašų knygelė).

<sup>64</sup> Pranas Kulikauskas, Gintautas Zabiela, p. 117.

<sup>65</sup> LMAVB Rankraščių skyrius, f. 92-15 (Raštai Taduui Daugirdui dėl rastų archeologinių iškasenų, vykdant kanalizacijos ir vandentiekio darbus Varšuvoje (1886 – 1888 m.).

<sup>66</sup> LMAVB Rankraščių skyrius, f. 92-15 (1886 m. spalio 30 d. laiškas Taduui Daugirdui).

<sup>67</sup> LMAVB Rankraščių skyrius, f. 92-15 (Kanalo statybos metu rastų istorinių daiktų aprašas).

<sup>68</sup> Moje Curriculum vitae.

<sup>69</sup> Andrzej Abramowicz, 1991, p. 66.

1 000 ornamentuotų keraminių indų<sup>70</sup>. Kalbant apie publikacijų kiekį, tai Kirkoras su Ossowskiu buvo daugiausia darbų paskelbę tyrinėtojai<sup>71</sup>. Spėtina, kad būtent Kirkoras 1885 m. pasiūlė Daugirdą į Krokuvos mokslų akademijos Archeologijos komisijos narius. Mat yra išlikęs Daugirdo laiško juodraštis, kuriame jis dėkoja už paramą, siūlant jį į minėtos komisijos narių gretas<sup>72</sup>. Galima sakyti, kad tai buvo paskutinis Kirkoro indėlis į archeologijos mokslą – po metų, 1886-aisiais, Kirkoras mirė.

Dmitrijus Samokvasovas pagal išsilavinimą buvo teisininkas, baigęs Peterburgo universitetą. Jis 1877–1894 m. dirbo Varšuvos universitete, kur dėstė Rusijos teisės istoriją. Nuo 1887 m. iki 1892 m. Samokvasovas ėjo Teisės fakulteto dekanı pareigas. Archeologinius kasinėjimus Rusijoje jis pradėjo 1872 m. Pirmasis archeologinis objektas Lenkijoje, kurį Samokvasovas tyrė 1877 m., buvo Čehovicų kaime rasta kapavietė. Daugirdas su šiuo teisininku ir archeologijos mėgėju susipažino universiteto aplinkoje. Daugirdas savo bibliotekoje turėjo Samokvasovo „Rusų teisės istoriją“<sup>73</sup>. Jiedu kartu yra dalyvavę bent dviejuose archeologiniuose kasinėjimuose.

Daugirdo biogramos autorius, lietuvių archeologas Jonas Puzinas prie netiesioginių Daugirdo proistorijos mokytojų priskiria ir garsųjį vokiečių antropologą Rudolfą Virchową, kuris, važiuodamas pro Varšuvą, užsukdavo pas Daugirdą apžiūrėti jo radinių kolekcijos<sup>74</sup>. Tiesa, Puzinas nenurodo šios informacijos šaltinio.

Tačiau didžiausiu savo archeologijos mokytoju Daugirdas laikė Gotfrydą Ossowskį. Iš pradžių pastarojo archeologinė veikla siejosi su Torunės mokslo draugijos Archeologijos ir istorijos skyriumi. 1879 m. jis persikėlė į Krokvą, kur tapo pirmuoju Krokuvos archeologijos muziejaus direktoriumi. Daugirdas savo bibliotekoje, kurią pradėjo kaupti Varšuvoje ir vėliau parsivežė į Lietuvą, iš esmės buvo surinkęs visas Ossowskio publikacijas. Knygų kataloge, kuris, atrodo, buvo sudarytas jau Kauno miesto muziejaus veiklos laikotarpiu, jų yra 13 pozicijų<sup>75</sup>.

1890 m. Lvove įvyko II lenkų istorikų suvažiavimas. Daugirdas jame nedalyvavo, tačiau nusiuntė savo referatą, kuris vadinosi „Trumpa Žemaičių ir Lietuvos priešistorinių senovės paminklų archeologinių tyrimų apžvalga“ („Krótki przegląd badań archeologicznych dokonanych nad zabytkami z czasów przedhistorycznych na Zmudzi i Litwie“)<sup>76</sup>. Tačiau pagrindiniu Daugirdo moksliniu straipsniu ir savotišku jo archeologinės patirties tarpiniu apibendrinimu reikėtų laikyti tekstą „Slavų kraštų ir Lietuvos archeologija“ („Archeologia krajów słowiańskich i Litwy“, įdėtą į „Didžiąją visuotinę enciklopediją“)<sup>77</sup>. Kaip įklija taip pat buvo pridėti du Daugirdo piešiniai, fiksuojantys palaidojimą Jasnogurkoje. Taip pat yra Nemunaičio piliakalnio vaizdas, paimtas iš leidinio „Wisła“, kuris galėtų būti Daugirdo autorystės. Rašydamas apie Lietuvoje surastus artefaktus, Daugirdas teigė, kad iš

<sup>70</sup> Ten pat, p. 67.

<sup>71</sup> Ten pat, p. 86.

<sup>72</sup> LMAVB Rankraščių skyrius, f. 92-53.

<sup>73</sup> LMAVB Rankraščių skyrius, f. 92-16.

<sup>74</sup> Jonas Puzinas, p. 356.

<sup>75</sup> LMAVB Rankraščių skyrius, f. 92-16.

<sup>76</sup> Andrzej Abramowicz, p. 82.

<sup>77</sup> Tadeusz Dowgird, 1890, p. 624–627.

visų archeologinių radinių Lietuvoje dažniausiai yra aptinkami akmeniniai kirvukai, liaudies vadinami „Perkūno kulkomis“<sup>78</sup>. Įdomumo dėlei reikia pasakyti, kad ir pats Daugirdas po penkerių metų tapo minėtos enciklopedijos objektu. Po straipsniu apie jį yra autoriaus inicialai – W. G.<sup>79</sup> Tai buvo garsusis dailininkas Wojciechas Gersonas.

Daugirdas iš Varšuvos į Lietuvą grįžo 1891 m. Jo sugrįžimą lėmė ne tik Plembergo dvaro reikalai, kuriuos jis apsiėmė tvarkyti. Galbūt svarbesnė priežastis – tai Daugirdo bičiulių išvažiavimas iš Lenkijos sostinės. 1890 m. visam laikui į Zakopanę išvyko Stanisławas Witkiewiczius, o 1891 m. į ten užbaigti paskutinius savo gyvenimo metus persikėlė Władysławas Matlakowski. Daugirdas pasuko į Lietuvą, išsiveždamas Varšuvos draugijos idėjinį krūvį.

## Išvados

Tadas Daugirdas atvyko į Varšuvą, ketindamas tęsti Miunchene pradėtą dailininko karjerą. Čia buvo apsisotę nemažai jo bendramoksliai iš Miuncheno meno akademijos. Daugirdas atidarė privačią studiją ir pradėjo dalyvauti Lenkijoje organizuotose parodose. Jis ne tik tapė paveikslus, bet ir užsiimdavo kita menine veikla. Daugirdas buvo susijęs su kai kuriais Varšuvoje leidžiamais spaudiniais, ypač – su leidiniu „Wisła“, kur buvo atsakingas už grafikos skyrių. Pažintis ir draugystė jį siejo su Stanisławu Witkiewicziumi ir Władysławu Matlakowskiu, kurie, susidomėję Tatrų kalniečių papročiais ir medine architektūra, pastūmėjo Daugirdą į liaudies kūrybos tyrinėjimų sritį. Ypač daug dėmesio Daugirdas kaip dailininkas skyrė savitai liaudies meno šakai – margučiams.

Varšuvoje Daugirdas pradėjo labiau domėtis lietuviybės reikalais. Atsigręžti į lietuvišką kultūrą Daugirdą paskatino bendravimas su Mečislovu Davainiu-Silvestraičiu. Tai buvo dviejų Raseinių pavieto bajorų tautinio sąmoningumo sinchronizacija. Laiškuose vienas kitam jie svarstė lietuvių kilmės klausimus, geografinio ir archeologinio žodyno sudarymo reikalus, dalijosi archeologinių kasinėjimų patirtimi. Daugirdas iš Davainio-Silvestraičio sužinojo apie Joną Basanavičių ir „Auszrą“.

Atvykęs į Varšuvą kaip dailininkas, Daugirdas iš jos išvyko kaip archeologas. Archeologija tapo jo mokslinės aistros objektu. Pagrindiniai Daugirdo mokytojai, pastūmėję jį šia veiklos kryptimi, buvo Adomas Honoris Kirkoras, Dmitrijus Samokvasovas ir Gotfriedas Ossowski. Yra žinoma, kad įtakos turėjo ir garsusis vokiečių antropologas ir archeologas mėgėjas Rudolfas Virchowas. Daugirdas kasinėjimus dažniausiai vykdavo Lietuvoje, kai atvykdavo į tėvų dvarą vasaros atostogų. Jis teorinę medžiagą rinkdavo ir mokslinį įdirbį atlikdavo Varšuvoje, tad archeologinius tyrinėjimus Žemaičių žemėje galime vertinti kaip praktinę lenkiško gyvenimo laikotarpio tąsą. Daugirdas reprezentavo naujovišką archeologo tipą: jis pateikdavo puikias kasinėjimų metu atrastų artefaktų ir palaiškų iliustracijas. Archeologinį Varšuvos laikotarpį jis užbaigė teoriniu straipsniu apie slavų kraštų ir Lietuvos archeologiją, skirtu Varšuvoje leistai „Didžiajai iliustruotai enciklopedijai“ ir išspausdintu 1890 m.

<sup>78</sup> Ten pat, p. 627.

<sup>79</sup> W. G., Dowgird Tadeusz, in: *Wielka Encyklopedia Powszechna Ilustrowana*, T. XV, Warszawa, 1895, p. 894.

## Bibliografija

- Abramowicz A., 1991 – Andrzej Abramowicz, *Historia archeologii polskiej. XIX i XX wiek*, Warszawa–Łódź, 1991.
- Brensztejn M., 1922 – Michał Brensztejn, *Tadeusz Dowgird (Wspomnienie pośmiertne)*, Warszawa, 1922.
- Bulska B. M., 2000 – Bogusława Małgorzata Bulska, *Warszawa u schyłku XIX i na progu XXI wieku w dokumentacji statystycznej*, Warszawa, 2000.
- Dowgird T. 1890 – Tadeusz Dowgird, „Archeologia krajów słowiańskich i Litwy“, in: *Wielka Encyklopedia Powszechna Ilustrowana*, T. III, Warszawa, 1890, p. 624–627.
- Kapełuś H. 1982 – Helena Kapełuś, „Jan Karłowicz (1836–1903)“, in: *Dzieje folklorystyki polskiej 1864–1918*, pod redakcją Heleny Kapełuś i Juliana Krzyżanowskiego, Warszawa, 1982, p. 262.
- Kapełuś H., 1982 – Helena Kapełuś, „Wisła (1887–1905)“, in: *Dzieje folklorystyki polskiej 1864–1918*, pod redakcją Heleny Kapełuś i Juliana Krzyżanowskiego, Warszawa, 1982, p. 267.
- Kišonienė R. 2005 – Rita Kišonienė, „Tado Daugirdo palikimas Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje“, in: *Vilniaus fotografai. Tarptautinė Lietuvos fotografijos istorijos konferencija*, sudarytoja Vitalija Jočytė, Vilnius, 2005, p. 134.
- Komza M., 1995 – Małgorzata Komza, *Żywe obrazy. Między sceną, obrazem i książką*, Wrocław, 1995.
- Kowalska-Lewicka A., 1975 – Anna Kowalska-Lewicka, „Władysław Matlakowski“, in: *Polski słownik biograficzny (Maria Józefa – Mieroszewski Krzysztof)*, t. XX, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1975, p. 205.
- Kruczkowska Z., 2002 – Zofia Kruczkowska, *Główne tendencje w polskiej krytyce sztuki (na podstawie wybranych czasopism literackich i artystycznych od połowy XIX wieku do współczesności)*, Kraków, 2002.
- Kulikauskas P., Zabiela G., 1999 – Pranas Kulikauskas, Gintautas Zabiela, *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945 m.)*, Vilnius, 1999.
- Kulvietytė-Slavinskienė A., 2000 – Aušrinė Kulvietytė-Slavinskienė, „Tado Daugirdo kūryba Miuncheno ir Varšuvos laikotarpiais“, in: *Acta Academiae Artium Vlnensis*, 2000, p. 17.
- Matlakowski W., 1892 – Władysław Matlakowski, *Budownictwo ludowe na Podhalu: z 23 tablicami litograficznymi i 25 rysunkami w tekście*, Kraków, 1892.
- Puzinas J., 1983 – Jonas Puzinas, „Tadas Daugirdas“, in: *Rinkiniai raštai*, t. I: proistorė, Chicago, 1983, p. 355–362.
- Rosen J., 1933 – Jan Rosen, *Wspomnienia. 1860–1925*, Warszawa, 1933.
- Styl zakopiański Stanisława Witkiewicza, 2008 – *Styl zakopiański Stanisława Witkiewicza. The Zakopane Style of Stanislaw Witkiewicz*, tekst i wybór ilustracji Teresy Jabłońskiej, Lesko, 2008.
- Szczawińska E., 1991–1992 – Elżbieta Szczawińska, „Ryszkiewicz Józef“, in: *Polski słownik biograficzny (Rudowski Jan – RząŃnicki Adolf)*, t. XXXIII, Wrocław–Warszawa–Kraków, 1991–1992, p. 562.
- Tygodnik Ilustrowany, 2015 – *Tygodnik Ilustrowany: bibliografia zawartości 1890–1899*, opracował Grzegorz P. Bąbiak, Warszawa, 2015.
- Witkiewicz St., 1971 – Stanisław Witkiewicz, „Aleksander Gierymski“, in: *Pisma zebrane*, t. 2, rozprawa wstępna i komentarz: Maria Olszaniecka, Kraków, 1971.
- Witkiewicz St., 1971 – Stanisław Witkiewicz, *Pisma zebrane*, t. I, pod redakcją Jana Z. Jakubowskiego i Marii Olszanieckiej, Kraków, 1971.